

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ

2023 №7

2011 йилдан чиқа бошлаган

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI
АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК
ТАШКЕНТСКОЙ МЕДИЦИНСКОЙ АКАДЕМИИ

Тошкент

Выпуск набран и сверстан на компьютерном издательском комплексе

редакционно-издательского отдела
Ташкентской медицинской академии

Начальник отдела: М. Н. Аслонов

Редактор русского текста: О.А. Козлова

Редактор узбекского текста: М.Г. Файзиева

Редактор английского текста: А.Х. Жураев

Компьютерная корректура: З.Т. Аллошева

Учредитель: Ташкентская медицинская академия

Издание зарегистрировано в Ташкентском Городском управлении печати и информации

Регистрационное свидетельство 02-00128

Журнал внесен в список, утвержденный приказом № 201/3 от 30 декабря 2013 года

реестром ВАК в раздел медицинских наук

Рукописи, оформленные в соответствии с прилагаемыми правилами, просим направлять по адресу: 100109, Ташкент, ул. Фароби, 2, Главный учебный корпус ТМА,

4-й этаж, комната 444.

Контактный телефон: 214 90 64

e-mail: rio-tma@mail.ru

rio@tma.uz

Формат 60x84 1/8. Усл. печ. л. 9,75.

Гарнитура «Cambria».

Тираж 150.

Цена договорная.

Отпечатано на ризографе
редакционно-издательского отдела ТМА.
100109, Ташкент, ул. Фароби, 2.

Вестник ТМА № 7, 2023

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

проф. А.К. Шадманов

Заместитель главного редактора

проф. О.Р.Тешаев

Ответственный секретарь

проф. Ф.Х.Иноятова

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

акад. Аляви А.Л.

проф. Билалов Э.Н.

проф. Гадаев А.Г.

проф. Жае Вук Чои (Корея)

акад. Каримов Ш.И.

проф. Татьяна Силина (Украина)

акад. Курбанов Р.Д.

проф. Людмила Зуева (Россия)

проф. Метин Онерчи (Турция)

проф. Ми Юн (Корея)

акад. Назыров Ф.Г.

проф. Нажмутдинова Д.К.

проф. Саломова Ф.И.

проф. Саша Трескач (Германия)

проф. Шайхова Г.И.

Члены редакционного совета

проф. Акилов Ф.О. (Ташкент)

проф. Аллаева М.Д. (Ташкент)

проф. Хамдамов Б.З. (Бухара)

проф. Ирискулов Б.У. (Ташкент)

проф. Каримов М.Ш. (Ташкент)

проф. Маматкулов Б.М. (Ташкент)

проф. Охунов А.О. (Ташкент)

проф. Парпиева Н.Н. (Ташкент)

проф. Рахимбаева Г.С. (Ташкент)

проф. Хамраев А.А. (Ташкент)

проф. Холматова Б.Т. (Ташкент)

проф. Шагазатова Б.Х. (Ташкент)

Herald TMA №7, 2023

EDITORIAL BOARD

Editor in chief

prof. A.K. Shadmanov

Deputy Chief Editor

prof. O.R.Teshaev

Responsible secretary

prof. F.Kh.Inoyatova

EDITORIAL TEAM

academician Alyavi A.L.

prof. Bilalov E.N.

prof. Gadaev A.G.

prof. Jae Wook Choi (Korea)

academician Karimov Sh.I.

prof. Tatyana Silina (Ukraine)

academician Kurbanov R.D.

prof. Lyudmila Zueva (Russia)

prof. Metin Onerc (Turkey)

prof. Mee Yeun (Korea)

prof. Najmutdinova D.K.

prof. Salomova F.I.

prof. Sascha Treskatch (Germany)

prof. Shaykhova G.I.

EDITORIAL COUNCIL

DSc. Abdullaeva R.M.

prof. Akilov F.O. (Tashkent)

prof. Allaeva M.D. (Tashkent)

prof. Khamdamov B.Z. (Bukhara)

prof. Iriskulov B.U. (Tashkent)

prof. Karimov M.Sh. (Tashkent)

prof. Mamatkulov B.M. (Tashkent)

prof. Okhunov A.A. (Tashkent)

prof. Parpieva N.N. (Tashkent)

prof. Rakhimbaeva G.S. (Tashkent)

prof. Khamraev A.A. (Tashkent)

prof. Kholmatova B.T. (Tashkent)

prof. Shagazatova B.X. (Tashkent)

Journal edited and printed in the computer of Tashkent
Medical Academy editorial department

Editorial board of Tashkent Medical Academy

Head of the department: M.N. Aslonov

Russian language editor: O.A. Kozlova

Uzbek language editor: M.G. Fayzieva

English language editor: A.X. Juraev

Corrector: Z.T. Alyusheva

Organizer: Tashkent Medical Academy

Publication registered in editorial and information
department of Tashkent city

Registered certificate 02-00128

Journal approved and numbered under the order 201/3 from 30
of December 2013 in Medical Sciences department OF SUPREME

ATTESTATION COMMISSION

COMPLETED MANUSCRIPTS PLEASE SEND following address:

2-Farobiy street, 4 floor room 444. Administration building of TMA.
Tashkent. 100109, Toshkent, ul. Farobi, 2, TMA bosh o'quv binosi,
4-qavat, 444-xona.

Contact number:71- 214 90 64

e-mail: rio-tma@mail.ru. rio@tma.uz

Format 60x84 1/8. Usl. printer. l. 9.75.

Listening means «Cambria».

Circulation 150.

Negotiable price

Printed in TMA editorial and publisher department
risograph

2 Farobiy street, Tashkent, 100109.

СОДЕРЖАНИЕ	CONTENT	
НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ	NEW PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES	
Akhmedova D.B., Musayev X.A., Akbarova D.B. TIBBIYOT OLIY O'QUV YURLARIDA MASOFAVIY TA'LIM MUAMMOLAR	Akhmedova D.B., Musayev X.A., Akbarova D.B. PROBLEMS OF DISTANCE EDUCATION IN MEDICAL UNIVERSITIES	9
Bozarov U.A., Maxsudov V.G., Ermetov E.Ya., Norbutayeva M.K., Abdullayeva N.U. TIBBIYOT SOHASIDA DIFFERENSIAL TENGLAMALARNING QO'LLANISHI	Bozarov U.A., Maxsudov V.G., Ermetov E.Ya., Norbutayeva M.K., Abdullayeva N.U. APPLICATION OF DIFFERENTIAL EQUATIONS IN MEDICINE	12
ОБЗОРЫ	REVIEWS	
Asadullaev M.M., Israilov R.I., Khudainazarov S.K., Vakhobova N.M., Asadullaev H.M. ҚОН АЙЛАНИШ КАСАЛЛИКЛАРИ	Asadullaev M.M., Israilov R.I., Khudainazarov S.K., Vakhobova N.M., Asadullaev H.M. CIRCULATORY DISEASES	16
Ashurov Z.Sh., Yadgarova N.F., Shadmanova L.Sh., Tadjibayev A.A., Lyan Y.M. МОНИТОРИНГ И ЛЕЧЕНИЕ ПОБОЧНЫХ ЭФФЕКТОВ КЛОЗАПИНА	Ashurov Z.Sh., Yadgarova N.F., Shadmanova L.Sh., Tadjibayev A.A., Lyan Y.M. MONITORING AND TREATMENT OF CLOZAPINE SIDE EFFECTS	20
Baratova M.S., Mukhamedova M.M. ПРЕДИКТОРЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ ВЕДЕНИЯ БОЛЬНЫХ С СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ ПАТОЛОГИЕЙ ПРИ COVID-19	Baratova M.S., Mukhamedova M.M. PREDICTORS AND RECOMMENDATIONS FOR ADMINISTRATION OF PATIENTS WITH CARDIOVASCULAR DISEASE IN COVID-19	24
Qarshiyeva Sh.M., Mo'minova Z.A. METABOLIK SINDROMLI AYOLLARDA MENOPAUZA BUZILISHI RIVOJLANISHINING XAVF OMILLARI	Karshieva Sh.M., Muminova Z.A. RISK FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF MENOPAUSE IN WOMEN WITH METABOLIC SYNDROME	29
Kurbaniyazov Z.B., Mardonov B.A. CLINIC, DIAGNOSIS AND SURGICAL TREATMENT OF COMPLICATIONS CHOLECYSTECTOMIES AND THEIR METHODS CORRECTIONS	Курбаниязов З.Б., Мардонов Б.А. КЛИНИКА, ДИАГНОСТИКА И ХИРУРГИЧЕСКОЕ ЛЕЧЕНИЕ ОСЛОЖНЕНИЙ ХОЛЕЦИСТЭКТОМИИ И МЕТОДЫ ИХ КОРРЕКЦИИ	31
Mirzaev A.B., Asilova S.U. СОВРЕМЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О МЕДИКАМЕНТОЗНОМ ЛЕЧЕНИИ АСЕПТИЧЕСКОГО НЕКРОЗА ГОЛОВКИ БЕДРЕННОЙ КОСТИ	Mirzaev A.B., Asilova S.U. MODERN IDEAS ABOUT THE MEDICAL TREATMENT OF ASEPTIC NECROSIS OF THE FEMORAL HEAD	35
Musaeva N.B. РЕВМАТОИД АРТРИТДА ГЕМОСТАЗ КОМПОНЕНТЛАРИНИНГ БУЗИЛИШ ЖИХАТЛАРИ	Musaeva N.B. VIOLATIONS OF SOME COMPONENTS OF HEMOSTASIS IN RHEUMATOID ARTHRITIS	40
Nazhmiddinova N.N., Allaberganov D.Sh. COVID-19 ТАЪСИРИДА БУЙРАК УСТИ БЕЗИДА РИВОЖЛАНАДИГАН ШИКАСТЛАНИШЛАРНИНГ ПАТОМОРФОЛОГИЯСИ	Nazhmiddinova N.N., Allaberganov D.Sh. PATHOMORPHOLOGY OF ADRENAL LESIONS IN COVID-19	44
Razhapov A.A. ОРОЛ БЎЙИ ХУДУДИДА ҚАЛҚОНСИМОН БЕЗ ХАВФЛИ ЎСМАЛАРИНИНГ МОРФОГЕНЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИ	Razhapov A.A. MORPHOGENETIC CHARACTERISTICS OF MALIGNANT THYROID TUMORS IN THE ARAL SEA REGION	48

Сайфутдинов З.А., Шадманова Н.А., Асатова Н.Б., Юлдашова Х.А. ЖИНСИЙ ЙЎЛ БИЛАН ЮҚА-ДИГАН ИНФЕКЦИЯЛАР ТАШХИСОТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА УРОГЕНИТАЛ СУРТМА МИКРОСКОПИЯСИ УСУЛИ АҲАМИЯТИ	Sayfutdinov Z.A., Shadmanova N.A., Asatova N.B., Yuldosheva Kh.A. IMPORTANCE OF THE MICROSCOPY OF UROGENITAL SMEARS FOR OPTIMIZING THE DIAGNOSIS OF SEXUALLY TRANSMITTED INFECTIONS	151
Tilyavova S. MATERNAL PREDICTORS OF LOW BIRTH WEIGHT	Tilyavova S. ONANING KAM VAZNLI TUG'ILISHNI BASHORAT QILUVCHI OMILLARI	155
To'uchiev L.N., Mo'minova M.T. OIV-INFEKTSIYALI BOLALARDA O'TKIR DIAREYALARNING KLINIK KECISH XUSUSIYATLARI	Tuychiev L.N., Muminova M.T. CLINICAL FEATURES OF ACUTE DIARRHEA IN HIV-INFECTED CHILDREN	158
Хаялиев Р.Я., Рахимий Ш.У., Маркушин В.А. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В КОРРЕКЦИИ ВОРОНКООБРАЗНОЙ ГРУДНОЙ КЛЕТКИ	Hayaliev R.Ya., Rakhimiy Sh.U., Markushin V.A. CURRENT TRENDS IN THE CORRECTION OF THE FUNNEL-SHAPED CHEST	163
Худайкулова Ф.Х., Мирзаева Д.А. РАЗВИТИЕ ТОКСИЧЕСКОГО ГЕПАТИТА И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ТЕЧЕНИЯ У БОЛЬНЫХ, ПЕРЕБОЛЕВШИХ COVID-19, ПРОЖИВАЮЩИХ В ЗОНЕ ПРИАРАЛЬЯ	Xudaykulova F.X., Mirzaeva D.A. DEVELOPMENT OF TOXIC HEPATITIS AND FEATURES OF ITS COURSE IN PATIENTS HAVE BEEN ILL WITH COVID-19 LIVING IN THE ARAL ZONE	169
Эгамова С.Ш., Мирахмедова Х.Т., Исканова Г.Х. ГЕМАТОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ СИСТЕМНОЙ КРАСНОЙ ВОЛЧАНКИ	Egamova S.S., Mirakhmedova H.T., Iskanova G.H. HEMATOLOGICAL MANIFESTATIONS OF SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATOSUS	172
Юнусова Д.Х., Нажмутдинова Д.К. НАРУШЕНИЯ МЕНСТРУАЛЬНО-ОВАРИАЛЬНОЙ ФУНКЦИИ У ЖЕНЩИН РЕПРОДУКТИВНОГО ВОЗРАСТА, ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19	Yunusova D.Kh., Nazhmutdinova D.K. FEATURES OF MENSTRUAL-OVARIAN DYSFUNCTION IN WOMEN OF REPRODUCTIVE AGE WHO HAVE UNDERGONE COVID-19	176
ГИГИЕНА, САНИТАРИЯ И ЭПИДЕМИОЛОГИЯ	HYGIENE, SANITATION AND EPIDEMIOLOGY	
Маденбаева Г.И., Матназарова Г.С., Брянцева Е.В. 2021 ЙИЛДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АҲОЛИСИ ОРАСИДА ҚИЗИЛҮНГАЧ САРАТОННИНГ ТАРҚАЛИШИ	Madenbaeva G.I., Matnazarova G.S., Bryantseva E.V. DISTRIBUTION OF ESOPHAGEAL CANCER AMONG THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN IN 2021	179
Ne'matova N. O', Matnazarova G.S., Bryanseva E.V., Berdiqulova Sh.Q. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA TOSHKENT SHAHRIDA OIV – INFEKTSIYO'YICHA ANIQLANGAN HOLATLAR	Nematova N.U., Matnazarova G.S., Bryantseva E.V. Berdiqulova Sh.Q. DETECTED CASES OF HIV INFECTION IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THE CITY OF TASHKENT	185
Рахимов Б.Б., Саломова Ф.И., Жалолов Н.Н., Султонов Э.Ю., Облакулов А.Г. ОЦЕНКА КАЧЕСТВА АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА ГОРОДА НАВОИ	Rakhimov B.B., Salomova F.I., Jalolov N.N., Sulonov E.Yu., Oblakulov A.G. ASSESSMENT OF AIR QUALITY IN THE CITY OF NAVOI CITY	189
Рискиев У.Р. ТОШКЕНТ ШАҲРИ СЕРГЕЛИ ТУМАНИДАГИ БИРЛАМЧИ ТИББИЙ-САНИТАРИЯ ЁРДАМ ХИЗМАТИ	Riskiev U.R. PRIMARY HEALTH CARE IN THE SERGELI DISTRICT OF TASHKENT	192
Tadjiyev B.M., Matyakubov M.B., Mirhashimov M.B., Aliyeva G.R. DUNYO MIQYOSIDA GEPATIT B VIRUSIGA QARSHI O'TKAZILAYOTGAN EMLASH TADBIRLARI	Tadjiev B.M., Matyakubov M.B., Mirhashimov M.B., Aliyeva G.R. VACCINATION MEASURES AGAINST HEPATITIS VIRUS IN THE WORLD	198
ПОМОЩЬ ПРАКТИЧЕСКОМУ ВРАЧУ	HELPING A PRACTITIONER	
Азимова С.Б., Ахмедова Д.Б., Солимурзаева Г.М., Мусаев Х.А., Уринов А.М. ВЛИЯНИЕ ЭНДОКРИННОЙ СИСТЕМЫ НА РЕПРОДУКТИВНУЮ СИСТЕМУ ЖЕНЩИН	Azimova S.B., Akhmedova D.B., Salimirzaeva G.M., Akhmedova D.B., Musaev Kh.A. IMPACT OF THE ENDOCRINE SYSTEM ON THE REPRODUCTIVE SYSTEM OF WOMEN	201

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA TOSHKENT SHAHRIDA OIV – INFEKTSIYASI BO'YICHA ANIQLANGAN HOLATLAR

Ne'matova N.O', Matnazarova G.S., Bryanseva E.V., Berdiqulova Sh.Q.

ВЫЯВЛЕННЫЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И ГОРОДЕ ТАШКЕНТЕ СЛУЧАИ ВИЧ-ИНФЕКЦИИ

Неъматова Н.У., Матназарова Г.С., Брянцева Е.В., Бердикулова Ш.К.

DETECTED CASES OF HIV INFECTION IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THE CITY OF TASHKENT

Nematova N.U., Matnazarova G.S., Bryantseva E.V., Berdiqulova Sh.Q.

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Цель: изучение эпидемиологических особенностей распространения ВИЧ-инфекции в Республике Узбекистан и городе Ташкенте и улучшение ее профилактики. **Материал и методы:** проанализированы отчетные данные о заболеваемости ВИЧ-инфекцией республиканского и региональных центров по борьбе со СПИДом за период 1988-2020 гг. и результаты тестирования на ВИЧ в диагностических лабораториях. В работе использованы ретроспективный и оперативный эпидемиологические методы. **Результаты:** по данным ретроспективного анализа заболеваемости ВИЧ-инфекции в Республике Узбекистан и в городе Ташкенте с 1988 г., когда впервые было выявлено всего 76 заболевших, регистрируется рост случаев ВИЧ-инфекции. Отмечено, что случаи ВИЧ-инфекции по административным территориям республики распределены неравномерно, что объясняется сроком (давностью) вовлечения в эпидемический процесс, социально-демографической характеристикой, плотностью населения, степенью урбанизации, близостью к наркотрафику конкретной территории. **Выводы:** важнейшей эффективной мерой борьбы с ВИЧ-инфекцией является профилактика, которая должна осуществляться комплексно, в отношении источников, механизмов, путей и факторов передачи, а также в отношении восприимчивых групп населения, в том числе уязвимых.

Ключевые слова: ВИЧ-инфекция, заболеваемость, инфицированность, распространенность.

Objective: To study the epidemiological features of the spread of HIV infection in the Republic of Uzbekistan and the city of Tashkent and improve its prevention. **Material and methods:** The reported data on the incidence of HIV infection of the republican and regional centers for the fight against AIDS for the period 1988-2020 were analyzed, and the results of HIV testing in diagnostic laboratories. The work used retrospective and operational epidemiological methods. **Results:** According to a retrospective analysis of the incidence of HIV infection in the Republic of Uzbekistan and in the city of Tashkent, since 1988, when only 76 cases were first detected, an increase in cases of HIV infection has been recorded. It was noted that cases of HIV infection across the administrative territories of the republic are unevenly distributed, which is explained by the period (prescription) of involvement in the epidemic process, socio-demographic characteristics, population density, degree of urbanization, proximity to drug trafficking of a particular territory. **Conclusions:** The most important effective measure to combat HIV infection is prevention, which should be carried out comprehensively, in relation to sources, mechanisms, routes and factors of transmission, as well as in relation to susceptible population groups, including vulnerable population groups.

Key words: HIV infection, morbidity, infection rate, prevalence.

Odaming immunitet tanqisligi virusi (OIV) butun dunyo bo'ylab tarqalgan va sog'liqni saqlash tizimi va jamiyatning 20-21-asrlarning eng o'tkir muammolaridan biriga aylangan yuqumli kasallik bo'lib, dunyoning barcha mamlakatlarda keng tarqalishi bilan ajralib turadi [1,3,7].

40 yildan ortiq vaqt davomida OIV epidemiyasi butun sayyoramiz bo'ylab tarqalib, ulkan pandemiyaga aylanib, bugungi kunda dunyoning ba'zi mamlakatlarida juda katta iqtisodiy zarar keltirmoqda. Sog'liqni saqlash sohasida va boshqa sohalarda epidemik vaziyatni beqarorlashtiradi va mingyillik rivojlanish maqsadlariga erishishga to'sqinlik qilmoqda. Bu eng murakkab tibbiy-ijtimoiy muammo bo'lib, millionlab odamlarning kasalligi va o'limi bilan bir qatorda, iqtisodiy va siyosiy jihatlarini o'z ichiga olgan holda, jahon miqyosidagi xususiyatga ega bo'lib, dunyo taraqqiyotiga haqiqiy tahdid tug'dirdi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining OITS bo'yicha qo'shma dasturi (UNAIDS) hisob-kitoblariga ko'ra, birinchi rasmiy ro'yxatga olingan kasallikdan 40 yildan ko'proq vaqt oldin, dunyo bo'ylab kasallanganlarning umumiy soni qariyb 76 million kishini tashkil etadi. 1970-yillarning oxiri va 1980-yillarning boshlarida ma'lum "xavf" guruhlarida kasalligi sifatida paydo bo'lgan va oddiy aholiga unchalik ta'sir qilmagandek tuyulgan OIV epidemiyasi jamiyatning barcha ijtimoiy qatlamlari uchun global inqirozga aylandi.

OIV epidemiyasi deyarli butun dunyoni qamrab olganiga qaramay, uning turli mintaqalarda rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlar va farqlarga ega bo'lib, ularni o'z vaqtida aniqlash, o'rganish va bilish to'g'ri yondashuvni tanlashda juda muhim rol o'ynashi mumkin [6].

2021-yil oxirida, JSST hisob-kitoblariga ko'ra, dunyo bo'ylab OIV infeksiyasi bilan yashaydigan 38,4 mil-

lion (33,9–43,8) million kishi bo'lgan, ularning uchdan ikki qismidan ko'prog'i (25,4 million) Afrika mintaqasida yashagan. 2021- yilda OITS bilan bog'liq kasalliklardan o'lganlar soni dunyo bo'ylab 650 000 (510 000–860 000) ni tashkil etdi. Taqqoslash uchun, 2004-yilda bu ko'rsatkich 2,0 million (1,6 million–2,7 million) kishini, 2010-yilda esa 1,4 million (1,1 million – 1,8 million) kishini tashkil qilgan [4,2].

2021-yil 30-iyun holatiga ko'ra, Rossiya Federatsiyasi fuqarolari orasida 1 528 356 kishi OIV infektsiyasining immun blot bilan tasdiqlangan tashxisi bilan ro'yxatga olingan (OIV infektsiyasi bilan kasallanganlarning dastlabki ma'lumotlariga ko'ra), shu jumladan: OIV bilan yashovchi 1 122 879 rossiyalik va 405 477 o'lim [10].

O'zbekiston Respublikasida 40 mingga yaqin OIV infektsiyasi bilan yashayotgan shaxslar aniqlandi va ro'yxatga olindi (2016-2019-yillar davomida o'tkazilgan tadqiqotlar).

Ayni paytda (2022-yil) O'zbekistonda 45 ming nafar OIV infektsiyasi bilan yashayotganlar ro'yxatga olingan. Ularning 55 % erkaklar, 45 % ayollar. Jami 14% hali 18 yoshga to'lmagan bolalar. OIV infektsiyasini yuqtirish yo'llari bo'yicha holatlar tahlil qilinganda, infektsiyalarning 74,2 % jinsiy yo'l bilan, 18,2 % qon orqali yuqtirgani, 0,3 % da virus onadan bolaga yuqishi aniqlangan.

Tadqiqot maqsadi

O'zbekiston Respublikasi va Toshkent shahrida OIV infektsiyasi tarqalishining epidemiologik xususiyatlarini o'rganish va uning oldini olish ishlarini takomillashtirish.

Material va usullar

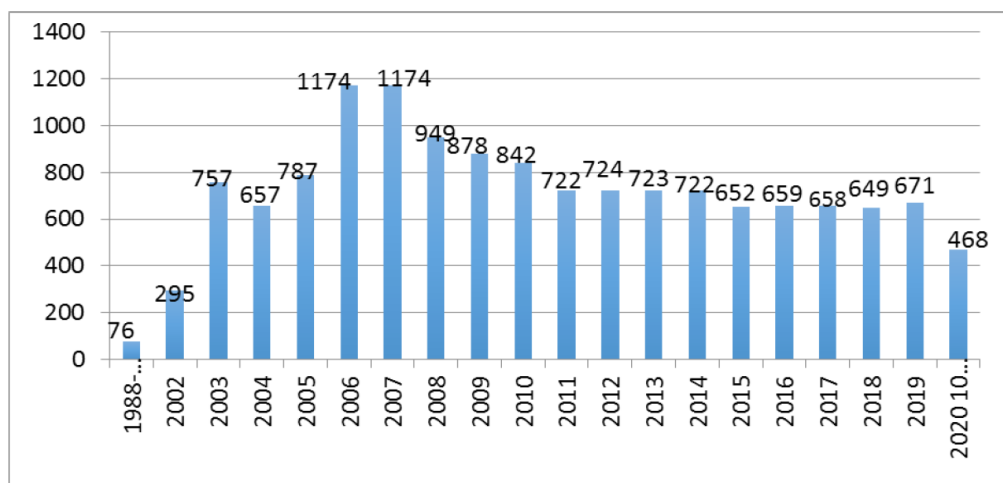
OITSga qarshi kurash bo'yicha respublika va viloyat markazlarining OIV infektsiyasi bilan kasallanish darajasi va diagnostika laboratoriyalarida OIV infektsiyasiga tekshirish natijalari to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari tadqiqot uchun material bo'ldi. Ishda retrospektiv va operativ epidemiologik tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

Natijalar va muhokama

O'zbekiston Respublikasi va Toshkent shahrida 1988-2020-yillar davomida OIV infektsiyasi bilan kasallanishning retrospektiv tahlili natijasida atigi 76 ta holat aniqlangan 1988-yildan beri OIV infektsiyasi bilan kasallanish holatlari ko'payganini aniqladi. 2020-yil 1-noyabr holatiga ko'ra, O'zbekistonda 43581 nafar OIV infektsiyasi bilan kasallanganlar ro'yxatga olingan. Yil davomida bu ko'rsatkich 1483 taga oshgan (2019-yilda O'zbekistonda 42098 kishi OIV infektsiyasi bilan yashagan) [11, 8].

Toshkent shahrida so'nggi 20 yil davomida OIV bilan kasallanganlarning eng ko'p soni 2006 va 2007-yillarda 1174 nafar kasallangan. 2020-yilning 10 oyi davomida esa atigi 468 ta holat aniqlangan (1-rasm).

OIV infektsiyasining hozirgi holati quyidagicha. 2019-yilga nisbatan 2020-yilda OIV infektsiyasi bilan kasallanish holatlari quyidagi ma'muriy hududlarda ko'paygan: Yakkasaroyda 2 taga, Yunusobod tumanida 17 taga, Shayxontohur tumanida 3 taga, Chilonzor tumanida 9 taga, Yashnobodda 52 taga, 2019-yilga nisbatan Sergeli – 45, Olmazor – 32, M. Ulug'bek – 16, Mirobod – 16, Uchtepa tumani – 33, Bektemir – 2, Uchtepa – 15 taga ko'p (2-rasm).

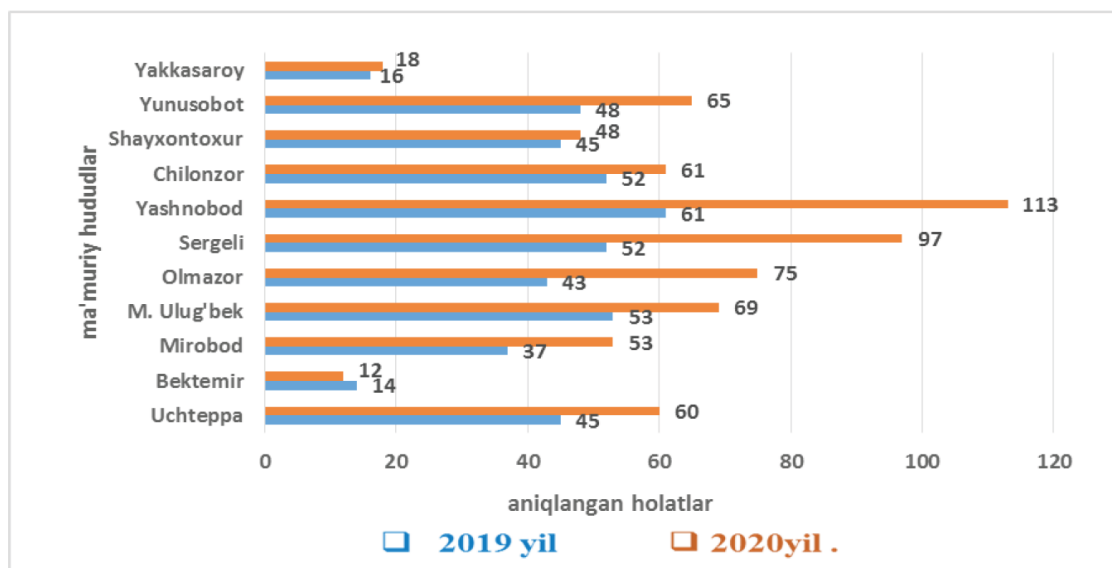

1-rasm. Toshkent shahrida OIV infektsiyasi bilan kasallanish dinamikasi (1988-2019-yillar va 2020-yilning 10 oyi uchun).

OIV infektsiyasi bilan kasallanishning gender tuzilishida an'anaviy ravishda erkaklar ulushi ustunlik qiladi. OIV infektsiyasi bilan kasallangan ayollar ulushining o'sishi mintaqaviy epidemiologik xususiyatlarni tushuntirib beradigan, epidemiya jarayonining etakchi omillarini ko'rsatadigan va ayrim hududlar va aholida epidemiyaning rivojlanish mexanizmini bashorat qila oladigan muhim ko'rsatkich (shu jumladan prognostik ahamiyatga ega) hisoblanadi. guruhlar. 2020-yilda OIV infektsiyasi bilan kasallangan shaxslarni jinsi bo'yicha tahlil qilganda, Toshkent shahrida 290 nafar (62 %) erkaklar, 178

nafar (38 %) kishini ayollar tashkil etishi ma'lum bo'ldi. Ro'yxatga olingan OIV bilan kasallanganlarning umumiy soniga nisbatan erkaklar o'rtasida OIV infektsiyasi holatlari ko'paymoqda.

OIV infektsiyasi bilan kasallangan erkaklar sonining ko'payishi Toshkent shahrining quyidagi ma'muriy hududlarida qayd etilgan: Shayxontohur tumanida – 75,6 %, Chilonzor tumanida – 69,2 %, M. Ulug'bek – 67,9 %, Sergeli tumanida – 57,7 % va Yakkasaroy tumanida – 56,3 %.

2-rasm. 12 oylik (2019-2020-yillar) Toshkent shahri ma'muriy hududlarida OIV infeksiyasi bo'yicha qiyosiy tahlil.

OIV infeksiyasining profilaktika va epidemiyaga qarshi chora-tadbirlarini amalga oshirish uchun yuqish omillarini aniqlash katta ahamiyatga ega. Butun dunyoda ham, mamlakatda ham so'nggi yillarda OIV infeksiyasining jinsiy yo'l bilan yuqishi ortib bormoqda.

2020-yilda OIV bilan kasallangan 468 nafar shaxsda infeksiyaning yuqishini tahlil qilganda, 328 nafar bemorda (70 %) jinsiy yo'l, 48 nafar bemorda (10,3 %) parenteral, vertikal yo'l bilan yuqishi aniqlangan. yuqish 2 ta holatda (0,4%) aniqlangan.

Homiladorlik va tug'ish davrida onadan bolaga OIV infeksiyasining yuqishi 15-30% ni tashkil etishi ilmiy asoslangan. Ushbu holatlarning taxminan 75 % OIV infeksiyasi kech homiladorlik va tug'ish paytida sodir bo'ladi. OIVning vertikal uzatilishining taxminan 10% holatlari homiladorlikning dastlabki ikkinchi uch oyligida, yana 10-15% emizish davrida sodir bo'ladi.

2016-yilda 219 nafar homilador ayolda OIV infeksiyasi aniqlangan, 2017-yilda esa 170 nafar OIV infeksiyasi bilan kasallangan homilador ayollar ro'yxatga olingan, ya'ni 2017-yilda homilador ayollar orasida OIV infeksiyasi 2016-yilning shu davriga nisbatan 49 ta kamaygan.

1919-yilda Toshkent shahrida 19 ta, 2020-yilda esa 13 taga OIV infeksiyasi bilan kasallangan homilador ayollar qayd etilgan, bu 6 taga kamdir.

Toshkent shahrining tumanlari bo'yicha 2020-yilda homilador ayollar o'rtasida OIV infeksiyasi eng ko'p aniqlanganligi Yashnobod, Chilonzor, Shayxontohur, Mirobod, Bektemir tumanlarida 2 tadan, Mirzo Ulug'bek Sergeli va Yunusobod tumanlarida 1 tadan kuzatildi. Uchtepa, Olmazor va Yakkasaroy tumanlarida homilador ayollar orasida OIV infeksiyasi qayd etilmagan.

2019-yilda homilador ayollar o'rtasida OIV infeksiyasi eng ko'p aniqlanganligi Sergelida 5 taga, Yunusobod tumanida 3 taga, Uchtepa, Mirobod va Chilonzor tumanlarida 2 taga, kasallangan Yakkasaroy tumanida qayd etilmagan.

Tibbiy yordam ko'rsatishda tibbiyot xodimlarining kasbiy infeksiyasi xavfi ortib bormoqda. Tibbiyot xodimining infeksiyasi diagnostika va davolash muolajala-

rini bajarish jarayonida, shuningdek, jarohatlar (kesish, in'ektsiya, suyak bo'laklari bilan terining shikastlanishi va boshqalar) va ifloslanish holatlarida sog'liqni saqlash muassasalaridan chiqindilarni yig'ish va yo'q qilish paytida sodir bo'lishi mumkin. Bemorning OIV viruslarini o'z ichiga olgan biologik suyuqliklari bilan teri va shilliq pardalar.

O'zbekistonda 2017-yilda 24 nafar tibbiyot xodimida, 2018-yilda 33 nafarda, 2019-yilda esa 45 nafar tibbiyot xodimlarida OIV infeksiyasi aniqlangan.

Migrantlar iqtisodiy rivojlanishning muhim manbai sifatida aholining salmoqli va ortib borayotgan qismini tashkil etadi. Tahliliy hisob-kitoblarga ko'ra, har yili dunyo aholisining 3 foizdan ortig'i ish izlab chegaralar orqali ko'chib o'tadi. Migrantlar xavfli xatti-harakatlariga ko'proq moyil. Ular orasida jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiya xavfi statsionar aholiga qaraganda yuqori. Migrantlar mamlakatni tark etganda ularning xatti-harakatlari ustidan ijtimoiy nazorat keskin kamayadi. Migrant populyatsiyalarning OIVga nisbatan zaifligi ushbu murakkab muammolarni hal qilishda an'anaviy yondashuvlardan foydalanishni qiyinlashtiradi.

O'zbekiston migrantlari orasida 2017-yilda 656 nafar, 2018-yilda 588 nafar migrantda OIV infeksiyasi aniqlangan, kasallanishlar soni 68 nafarga kamaygan. Umuman O'zbekiston Respublikasida migrantlar o'rtasida OIV infeksiyasi kamayganiga qaramay, Qoraqalpog'iston Respublikasida 12 taga, Buxoro va Surxondaryo viloyatlarida 11 ta holatga ko'payganligi kuzatilmoqda.

Migrantlar orasida OIV infeksiyasi jinsiy yo'l bilan yuqishi va ularning oila a'zolariga infeksiyani yuqtirishning ko'payishiga yordam beradi.

Kodekslar bo'yicha tahlil qilinadigan bo'lsa, O'zbekistonda OIV infeksiyasi asosan 113 kod (klinik ko'rsatkichlar bo'yicha) bo'yicha aniqlangan bo'lsa, 2020-yilda ushbu kod bo'yicha 1437 nafar (35,7%) kishida infeksiya aniqlangan. OIV infeksiyasi bilan kasallanganlar bilan jinsiy aloqada bo'lganlar orasida 101-kodeks bo'yicha 466 nafar (11,6 %) shaxs aniqlangan.

102-kodeksga ko'ra, tanosil kasalliklari bilan kasallanganlar orasida 48 kishida (1,2%), jinsiy aloqada bo'lganlarda, 7 kishida infeksiya aniqlangan, bu esa 0,2% ni tashkil qiladi.

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish OIV/OITS tarqalishining asosiy omilidir. Bitta shpritsdan foydalananda, bitta inyeksiya natijasida OIV infeksiyasini yuqitirish ehtimoli 95% ni tashkil qiladi.

2020-yilda ro'yxatga olingan OIV infeksiyasi bilan kasallanganlar umumiy sonining 3,3 % inyeksion giyohvand moddalarni iste'mol qiluvchilar tashkil etdi.

Aholining zaif qatlamlari OIV infeksiyasi bilan bog'liq yuqoridagi ma'lumotlar profilaktika chora-tadbirlarini yanada kuchaytirish, xususan, sanitariya-ma'rifiy ishlarini olib borish va ushbu kontingentlar o'rtasida OIV infeksiyasini aniqlash qamrovini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

1. OIV infeksiyasi bilan kasallanish holatlari respublikaning ma'muriy hududlari bo'yicha notekis taqsimlangani qayd etildi.

2. Bu hodisa epidemik jarayonga jalb qilish davri, ijtimoiy-demografik xususiyatlari, aholi zichligi, urbanizatsiya darajasi, muayyan hududning giyohvand moddalar savdosiga yaqinligi, migratsiya jarayoniga yoshlarning jalb etilishi darajasi va ko'plab omillar bilan izohlanadi.

3. OIV infeksiyasiga qarshi kurashning eng muhim samarali chorasi profilaktika hisoblanadi. OIV infeksiyasining oldini olish virus manbalari, mexanizmlari, yuqish yo'llari va omillari, shuningdek, sezgir populyatsiyalar, shu jumladan aholining zaif guruhlari bilan bog'liq holda kompleks tarzda amalga oshirilishi kerak.

4. Hozirgi vaqtda dunyoda OIV infeksiyasining oldini olishning o'ziga xos vositalari mavjud emas. Shu sababli, og'ir holatlarda ushbu dahshatli kasallikdan himoyalaniş butunlay odamning xatti-harakati va turmush tarziga bog'liq. Salomatlikni saqlash va infeksiyani oldini olishning asosiy sharti - axloqiy poklik va tanlangan hayot sherigiga sodiqlik. Har doim va hamma joyda faqat shaxsiy gigiena vositalaridan (tish cho'tkalar, ustalar, pichoqlar va boshqalar) foydalaning, ta'sodifiy jinsiy aloqadan saqlaning; Agar ular paydo bo'lsa - prezervativdan foydalanishni unutmang. Giyohvand moddalarni iste'mol qiladigan odamlar bilan jinsiy aloqada bo'lmang.

5. O'zingizni va sherigingizni prezervativdan tizimli va to'g'ri foydalanishga o'rgating; bu OITS bilan kasallanish ehtimolini kamaytirishga yordam beradi, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar va istalmagan homiladorlikdan himoya qiladi. Ishonch hosil qilish uchun nikohdan oldin OIV testini o'tkazish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar

1. Баранова А.Н. //Обоснование организационный модели профилактике социально-значимых заболеваний, опасных для окружающих// Автореферат. – Санкт-Петербург. -2016.-45 с.

2. Информационное письмо Республиканского центра по борьбе со СПИДом, 2019 г.

3. Крюкова В.А., Ганина Л.Ю., Турумова З.Ж., Сатарбеков И.К., Кадыров З.З., Махаматов А.А. //Основные эпидемиологического надзора за ВИЧ-инфекции// Учебное пособие. – Ташкент.- 2011.- С. 3.

4. Матназарова Г.С., Неъматова Н.У. //Эпидемиологическая ситуация по ВИЧ-инфекции в Республике Узбекистан// – Материалы //XXXIX Международной научно-практической интернет-конференции//. Переяслав-Хмельницкий – 2018.- С. 516-519.

5. Неъматова Н.У., Матназарова Г.С., Абдукахарова М.Ф., Кутлымуратова Г.Д. Эпидемиологические особенности ВИЧ-инфекции в Республике Узбекистан. Журнал //Теоретическое и клинической медицины//. Тошкент. -2020.- С. 130-131.

6. Неъматова Н.О., Матназарова Г.С., Абдукахарова М.Ф. //Эпидемиология и профилактика инфекции вирусом иммунодефицита человека // Учебно-методическое пособие для студентов медицинских вузов – Ташкент.- 2021.-18-20 с.

7. Ne'matova N.U.1, Abdukaharova M.F.2, Almatova U.A.3 //Epidemiological situation on HIV-infection in the Republic of Uzbekistan//. Skopus. Turkish journal of Physiotherapy and Reabilitation; 32(2) ISSN 2651 | e-ISSN 2651-446X (pdf/322/32-2-539. pdf). P 4121-4126. www.turkjphysiotherrehabil.org.

8. Официальные данные Центра ВИЧ/СПИД в Ташкенте. 2020-2021 г.г. <https://www.gazeta.uz/ru/2020/12/02/hiv/>

9. Развитие эпидемии СПИД. ЮНЭЙДС, ВОЗ, 2020 г.

10. Сборник научных трудов //Современные методы диагностики, профилактики и лечения ВИЧ-инфекции// научно-практическая конференция с участием международных специалистов. г. Андижан 2018 г.

11. Справка ВИЧ-инфекция в Российской Федерации в первом полугодии 2020 г. © Федеральный научно-методический центр по профилактике и борьбе со СПИДом ФБУН Центрального НИИ эпидемиологии Роспотребнадзора.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA TOSHKENT SHAHRIDA OIV – INFEKTSI BO'YICHA ANIQLANGAN HOLATLAR

Ne'matova N. O', Matnazarova G.S., Bryanseva E.V., Berdiqulova Sh.Q.

Maqsad: O'zbekiston Respublikasi va Toshkent shahrida OIV infeksiyasi tarqalishining epidemiologik xususiyatlarini o'rganish va uning oldini olish ishlarini takomillashtirish. **Material va usullar:** 1988-2020 yillar davomida OITSga qarshi kurash bo'yicha respublika va viloyat markazlarining OIV infeksiyasi bilan kasallanish darajasi to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari tahlil qilindi va diagnostika laboratoriyalarida OIV testlari natijalari retrospektiv va operativ epidemiologik usullar qo'llanilgan.

Natijalar: O'zbekiston Respublikasi va Toshkent shahrida OIV infeksiyasi bilan kasallanishning retrospektiv tahliliga ko'ra, atigi 76 ta holat birinchi marta aniqlangan 1988 yildan boshlab OIV infeksiyasi bilan kasallanish holatlari ko'payishi qayd etilgan. Ta'kidlanganidek, OIV infeksiyasi bilan kasallanish holatlari respublikaning ma'muriy hududlari bo'ylab notekis taqsimlangan, bu epidemik jarayonga qo'shilish davri, ijtimoiy-demografik xususiyatlari, aholi zichligi, urbanizatsiya darajasi, giyohvandlik vositalariga yaqinlik bilan izohlanadi. **Xulosa:** OIV infeksiyasiga qarshi kurashning eng muhim samarali chorasi profilaktika bo'lib, uni yuqitirish manbalari, mexanizmlari, yo'llari va omillariga, shuningdek, aholining sezgir guruhlariga, shu jumladan aholining zaif guruhlariga nisbatan har tomonlama amalga oshirilishi kerak.

Kalit so'zlar: OIV infeksiyasi, kasallanish, infeksiya darajasi, tarqalish.